
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 341.16:639.2/.3

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ РИБОГОСПОДАРСЬКОЇ НАУКИ

І.І. Грициняк, М.В. Гринжевський

Інститут рибного господарства УААН, м. Київ

Розглянуто основні проблеми інтеграції рибогосподарської науки, зокрема аквакультури, в країнах Центрально-Східної Європи.

Центрально-Східна Європа — це регіон, що відрізняється широким різноманіттям, і займає більше половини (63%) площі, а його населення становить 36% усього населення Європи. Але попри значні відмінності, країни регіону мають і багато спільних рис. Усі країни пережили чи переживають нелегкий період переходу від планової економіки до ринкової, і цей процес істотно впливає як на розвиток аквакультури, так і на роботи, пов'язані з науковими дослідженнями і технологічним розвитком у рибогосподарській галузі.

Ставове розведення корокових є найбільш розповсюдженою формою прісноводної аквакультури в регіоні, що має значний потенціал для її подальшого сталого розвитку. Центрально-Східна Європа посідає друге місце після Азії за поширеністю інтегрованих прісноводних ставових технологій. В аквакультурних інститутах регіону нагромаджені значні знання та досвід.

Однак у галузі досліджень і розвитку аквакультури є серйозні перешкоди, що заважають використанню отриманих результатів і впровадженню нових технологій у регіоні, особливо в менш розвинених областях. Серед основних перешкод можна виділити фінансові, інфраструктурні та мовні фактори. Сектор досліджень і розвитку в регіоні все ще далекий від того, щоб стати органічною частиною Європейського Дослідницького Простору. Про це свідчить і незначна кількість публікацій в журналі “Aquaculture

Magazine” (за період з 1991 по 1996 р. — 1%) та низька активність щодо участі в конференціях Європейського Товариства з Аквакультури (з 1996 по 2002 р. — близько 4%).

Були спроби стимулювати інтеграцію інститутів і вчених Центрально-Східної Європи до дослідницьких програм європейського рівня (як, наприклад, до П'ятої і Шостої Рамкових Програм ЄС), але все ще потрібно пройти чималий шлях, перш ніж виникне спроможність налагодити зв'язки і ліквідувати теперішні невідповідності між Західною та Центрально-Східною Європою у цій сфері. Ідея створення Мережі Центрів з Аквакультури в Центрально-Східній Європі (NACEE) з'явилася у процесі роботи нещодавно заснованого Центрально-Східно-європейського Комітету Європейського Товариства з Аквакультури (EAS).

Крім того, в цей час уже працювала міжнародна науково-технічна рада з проблем водних біоресурсів та аквакультури, яка була створена в 1997 р. з ініціативи Інституту рибного господарства УААН. До її засновників увійшли 16 наукових установ і вищих навчальних закладів Білорусі, Молдови, Казахстану, Польщі, Росії, Угорщини, України. Основною метою цієї ради був обмін науково-технічною інформацією та координація наукових досліджень з питань водних біоресурсів та аквакультури. Робота ради здійснювалася на безвалютній основі. Щорічні засідання її членів проводили почергово на базі наукових установ у містах Києві, Кишиневі,

Мінську, Ольштині, Москві та ін. Усього було проведено 7 засідань. Представники ФАО, Європейської асоціації аквакультури та інших європейських організацій ознайомились із першим досвідом європейської інтеграції з проблем аквакультури і певною мірою використали його під час створення мережі центрів з аквакультури в Центрально-Східній Європі.

Довготерміною метою NACEE є: сприяння тому, щоб сфера дослідження і розвитку Центрально-Східної Європи (ЦСЕ) стала органічною частиною Європейського Дослідницького Простору.

Безпосередні цілі:

- інформаційний взаємообмін між членами (в межах регіону);
- спрощення передачі інформації щодо розвитку аквакультури регіону;
- обмін науковцями, насамперед молодими;
- ініціювання спільних програм досліджень та освіти;
- сприяння зусиллям, спрямованим на активнішу участь інститутів ЦСЕ в європейських програмах розвитку аквакультури;
- допомога в організації регіональних аквакультурних заходів і конференцій;
- поліпшення партнерства між наукою і практикою, особливо щодо малого та середнього підприємництва, асоціацій виробників;
- стимулювання спроможності інститутів ЦСЕ до ініціювання і ведення регіональних проектів розвитку аквакультури з підтримкою ЄС, ФАО та інших міжнародних організацій;
- розвиток співробітництва між мережею та іншими регіональними організаціями, передусім з НАСА (Мережею Центрів з Аквакультури в Азійсько-Тихоокеанському Регіоні), EAS, EFARO та ін.

Організаційна структура NACEE та її функціонування. Мережа є добровільною асоціацією центрально-східноєвропейських аквакультурних інститутів, у якій всі її члени зберігають повну незалежність. Будь-які інститути, що займаються дослідженнями і технологічним розвитком у галузі аквакультури, можуть стати її членами, незалежно від головного напрямку їх діяльності (освіта,

дослідження чи розвиток) та об'єму. Координатором діяльності мережі центрів є угорський Інститут рибного господарства, аквакультури та іригації (НАКІ). Кожен інститут-член визначає свого представника (який повинен володіти англійською та російською мовами) для підтримування регулярного зв'язку з інститутом — координатором НАКІ. Зв'язок між членами асоціації здійснюється головним чином через електронну пошту і факс. Мовами спілкування є англійська та російська, тобто її представники можуть використовувати будь-яку з цих мов. Координатора інформують про заходи, які можуть відбутися, а він у свою чергу повідомляє про це усіх членів мережі. Координатор також поширює важливі повідомлення, отримані від європейських організацій та установ (ЄС, ФАО, EAS), які можуть стосуватися членів асоціації. Директори мережі зустрічаються раз на рік у різних державах-членах. Хоча на початковій стадії роботи мережі членських внесків ще не вводили, однак інститути-члени мають фінансувати всі витрати, безпосередньо пов'язані з їх участю. НАКІ як координатор покриває всі організаційні витрати. Структура і функціонування мережі центрів аквакультури визначаються і регулюються згідно з рішенням директорів інститутів-членів. Нові члени можуть вступати до асоціації за згодою членів-засновників.

Перше організаційне засідання NACEE відбулося в Угорщині 23 листопада 2004 р. у м. Сарваш на базі координатора асоціації — Інституту рибного господарства, аквакультури та іригації. На ньому було підписано Акт про створення NACEE 23 організаціями з Білорусі, Болгарії, Хорватії, Чехії, Естонії, Угорщини, Латвії, Литви, Молдови, Польщі, Румунії, Росії, України.

Друге засідання NACEE провели в Російській Федерації 5–7 вересня 2005 р. на базі НВО “БИОС” Астраханської області, третє — в Хорватії 28–30 вересня 2006 р. у м. Дубровник.

Четверта нарада директорів NACEE пройшла в Румунії 27–29 вересня 2007 р. в Університеті “Дунареа де Жос” (м. Галац). У її роботі взяли участь 39 наукових установ, організацій і вищих навчальних закладів із 15 країн Центральної і Східної

Європи, представники ФАО (Іхіро Номуро, Уве), Європейської комісії, НАСА, ЄС, EUROFISH та ін.

Про стан та перспективи розвитку рибного господарства Румунії учасникам наради розповів президент національного агентства рибного господарства і аквакультури Румунії Стефан Георгій. Він зазначив, що в Румунії із 100 тис. га водойм для вирощування риби використовується тільки 45 тис. За останні роки вилов і вирощування риби скоротилися від 20 тис. до 8 тис. т. Частка карася в загальному вилові і вирощуванні становить 56,97%, коропа — 17, білого товстолоба — 11, форелі — 1,2%.

Нині передбачено великі капітальні вкладення в модернізацію рибного господарства, майже половина — це кошти Європейського Союзу. Перевага надається інтенсифікації малих підприємств, розвиткові річкового рибальства, а також марикультури (вирощування калкана, мольосків), впровадженню нових видів риб (осетрових, кларієвого сома, тиляпії).

Чимало існує і проблем. Серед них — забруднення навколишнього середовища, комерційні аспекти в рибному господарстві, супервиробництво, високі ціни на рибні штучні корми та ін.

Стратегію ФАО з подальшого розвитку аквакультури в Європі розкрив керівник департаменту аквакультури Іхіро Номуро. Він також підтримав зусилля членів NACEE на розширення інтеграційних процесів у розвитку аквакультури в Центральній та Східній Європі.

За останній період членами NACEE внесено на розгляд проектну пропозицію EASTAQUANET про підтримку стійкого розвитку аквакультури. Керівництво проектом здійснює консорціум, до складу якого входить Європейське товариство аквакультури EAS, EUROFISH і НАКІ. Членами підмережі є спеціалізовані інститути Угорщини, Росії, України, Хорватії і Казахстану. Зокрема, Інститут рибного господарства УААН є учасником програми CoMAqua — “Співробітництво з розробки магістерських навчальних планів у галузі аквакультури і рибного господарства”, а також входить до складу робочої групи “Осетрівництво”. Аналізуючи стан товарного вирощування осетрів у країнах ЦСЄ, робоча група відзначила, що за-

цікавленість у вирощуванні осетрових виявляють також Російська Федерація, Білорусь, Україна, Молдова, Чехія, Румунія. Тут створені спеціалізовані підприємства або дільниці, проводиться робота з формування ремонтно-маточних стад осетрових риб, вирощування товарної продукції.

Наприклад, у Російській Федерації в 2006 р. вирощено 3,5 тис. т осетрових риб, отримано 2,5 тис. кг харчової ікри, сформовано близько 9 тис. екз. плідників і 50 тис. екз. ремонтно-маточного поголів'я. Це найвищі показники серед країн — членів NACEE.

Однак це ще далеко до показників розвинених країн. Скажімо, у США виробляють 50 т чорної ікри. Німеччина, Франція, Італія щороку одержують до 30 т ікри, Китай найближчими роками планує постачати на ринок 200–300 т ікри.

В останні роки рибоводи-практики країн Центральної та Східної Європи виявляють особливу зацікавленість у таких наукових розробках, як застосування рециркуляційних систем водозабезпечення, методичні підходи до формування і експлуатації ікорно-товарних стад осетрових риб і веслоноса, доместикація (адаптація “диких” особин до штучних умов утримання) об'єктів товарного осетрівництва, визначення статі риб у ранньому віці, скорочення міжнерестового періоду у плідників, питання вирощування життєздатної молоді, профілактика захворювань та ін. На жаль, ці науково-дослідні роботи не отримують широкого розповсюдження через відсутність достатніх засобів для їх виконання. Основною характерною особливістю цих країн є відстале фінансування наукових робіт з осетрівництва. Це стосується переважно державних установ, а також різних фондів. Вони не надають належної уваги проблемам осетрівництва.

На засіданні робочої групи “Осетрівництво” було обговорено і розроблено заходи з поліпшення координації науково-дослідних робіт в осетрівництві і збільшення вирощування товарної продукції цих видів риб.

Головним напрямом діяльності учасників робочої групи “Генетика коропових та інших видів риб” було проведення науково-дослідних робіт з генетики, се-

лекції і племінної справи в риборицтві. У виконанні селекційної тематики взяли участь 9 наукових організацій із 7 країн: Білорусі, Угорщини, Молдови, Польщі, Росії, України та Чехії. Всього виконувалися дослідження з 21 теми за такими напрямками: нові методи в генетиці і селекції риб; нові селекційні досягнення; нормативно-правові питання в племінному риборицтві.

На пленарних засіданнях були розглянуті такі теми спільних проектів, запропонованих учасниками, зокрема за участю представників України:

- створення міжнародної системи реєстрації, використання та розповсюдження селекційних досягнень у світовій аквакультури;
- оцінка стану та динаміки фауни і популяцій чужорідних видів (зокрема риб), визначення ступеня їх загрози спільноті гідробіонтів, розробка практичних заходів з оптимізації їх чисельності і методологічних основ запобігання деградації біорізноманіття водойм;
- підготовка і видання інформаційних буклетів (плакатів) з проблем промислового і аматорського рибаль-

ства, аквакультури, збереження екосистем і біорізноманіття внутрішніх водойм;

- розробка промислового експрес-методу ідентифікації статі осетрових риб у ранньому віці.

Під час роботи NACEE її учасники розглянули чимало пропозицій з поліпшення інформаційної роботи, а саме створення і систематичне поповнення сайту NACEE, проведення семінарів, симпозіумів, конференцій, розширення обміну молодими вченими, їхнього стажування тощо.

Одногослоно висловлена пропозиція провести наступне чергове засідання NACEE у 2008 р. в Україні.

Аналізуючи роботу NACEE за досить невеликий період його діяльності, можна дійти висновку, що створена на добровільній основі наукова структура дає можливість її засновникам розширювати міжнародні зв'язки, координувати наукові дослідження з проблем аквакультури, вдосконалювати інформацію, обмінюватися досвідом роботи, займатися підготовкою наукових кадрів, що, в свою чергу, сприятиме розвитку риборицтва як галузі, а відтак і одержанню товарної рибної продукції високої якості.

ЕВРОПЕЙСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ РЫБОХОЗЯЙСТВЕННОЙ НАУКИ

И.И. Грициняк, Н.В. Гринжевский

Рассмотрены основные проблемы интеграции рыбохозяйственной науки, в частности, аквакультуры в странах Центрально-Восточной Европы.

EUROPEAN INTEGRATION OF FISHERY SCIENCE

I. Hrytsynyak, M. Grinzhevsky

The problems of fishery science integration, in particular, aquaculture in the Central-East Europe countries are considered.